

Meertaligheid in het Onderwijs: Wet- en regelgeving en beleid

Verslag van het debat, gehouden op dinsdag 23 mei 2017,
in de Doelenzaal, Universiteitsbibliotheek, Amsterdam
in het kader van [The Politics of Multilingualism](#), 22-24 mei 2017

Voorzitter Karijn Helsloot, van Studio Taalwetenschap, sprak met Hans Bennis (Taalunie), Piet van Avermaet (UGent), Folkert Kuiken (UvA), Hetty Mulder (het 4e Gymnasium) en Youssef Louakili (OCW) over wet- en regelgeving en beleid ten aanzien van meertaligheid in het onderwijs. Hoe staat het er nu voor, - in het heden; en welke kant gaan we op, - in de nabije toekomst? We benaderen het thema vanuit het onderwijs als instituut, en vanuit de primaire doelgroep, de leerlingen.

De focus ligt op het primair onderwijs en het voortgezet onderwijs, met uitstapjes naar de kinderopvang, links op de tijdsas, en het beroepsonderwijs en wetenschappelijk onderwijs, rechts op de tijdsas:

Onderwijs & Talen

Het Engels vormt de belangrijkste moderne vreemde taal in het Nederlandse primair en voortgezet onderwijs. Het is een verplicht vak vanaf groep 7, tot en met het eindexamen in het vo. Steeds meer basisscholen bieden vanaf groep 1, 3 of 5 vroeg vreemdetalenonderwijs (vvto) aan, met maximaal 15% onderwijstijd gewijd aan deze taal, en een kleine pilotgroep biedt tweetalig primair onderwijs (tpo) aan, met 30-50% onderwijstijd aan deze taal. Buitenschoolse opvang wordt ook steeds meertalig: sinds 2016 kan de communicatie tot 50% in het Engels, Frans of Duits plaatsvinden (zie [rijksoverheid meertalige kinderopvang](#)). Naast Engels zijn Duits en Frans vvto en tpo talen, maar in de praktijk worden ze beperkt aangeboden. Het Spaans, daarentegen, krijgt meer en meer aandacht in het primair onderwijs: er moet wel ontheffing voor worden aangevraagd door het bevoegd gezag van de school aan de Minister (zie [vvto-Spaans](#)).

Het Engels is ontegenzeggelijk van grote waarde voor de Nederlandse jeugd. Elke jongere dient naast het Nederlands het Engels op goed niveau te beheersen: dit is wetgeving, vertaald en aangevuld door steeds meer nationaal en lokaal *onderwijsbeleid* (zie o.a. [Nuffic po-vvto](#) en [vo-tto](#)).

De vraag is of de aandacht voor het Engels een bedreiging vormt voor het Nederlands? Het onderzoek naar de staat van het Nederlands, dat in 2016 is uitgevoerd op verzoek van de

Taalunie ([website NedStaat](#)), laat zien dat het Nederlands een vitale taal is, en dat het Engels geen bedreiging vormt, 'behalve misschien' (p. 260) in de universitaire masteropleidingen. De decaan van de Faculteit Geesteswetenschappen van de UvA, Fred Weerman, schetst op 22 mei 2017, in zijn openingstoespraak van de conferentie *The Politics of Multilingualism* een ander beeld: het Engels bepaalt niet alleen de masteropleidingen maar ook steeds meer de bacheloropleidingen, en zal vervolgens steeds meer het onderwijs gaan bepalen in het voortgezet onderwijs. Zijn standpunt is dat *alle* studenten en docenten zowel het Engels als het Nederlands op academisch niveau machtig dienen te zijn, om de inhoud van het onderwijs tot zijn recht te laten komen.

Het Engels heeft zijn exclusieve positie in het onderwijs verworven dankzij de Nederlandse wet- en regelgeving, en bovenal dankzij gericht taalbeleid. Diezelfde wet- en regelgeving, echter, biedt ook andere talen de ruimte om te worden gebruikt in het onderwijs, in het primair als in het voortgezet onderwijs.

Wet op het primair onderwijs

Artikel 9 Inhoud onderwijs

13 Het onderwijs wordt gegeven in het Nederlands. Daar waar naast de Nederlandse taal, de Friese taal of een streektaal in levend gebruik is, kan de Friese taal of de streektaal mede als voertaal bij het onderwijs worden gebruikt. Voor de opvang in en de aansluiting bij het Nederlandse onderwijs van leerlingen met een niet-Nederlandse culturele achtergrond kan de taal van het land van oorsprong mede als voertaal bij het onderwijs worden gebruikt, overeenkomstig een door het bevoegd gezag vastgestelde gedragscode.

Met andere woorden, het Fries, regionale streektalen als het Limburgs en het Nedersaksisch, alsook alle denkbare migrantentalen, die een thuistaal vormen van leerlingen, kunnen in het primair onderwijs als voertaal worden gebruikt naast het Nederlands. Dit artikel 9.13 uit de Wet op het primair onderwijs is sinds augustus 2010 van kracht.

In het voortgezet onderwijs is hetzelfde mogelijk, zoals artikel 6a aangeeft. En dit artikel is al geldig sinds augustus 2003.

Wet op het voortgezet onderwijs

Hoofdstuk I. Paragraaf 1. Scholen

Artikel 6a. Taal

Het onderwijs wordt gegeven en de examens worden afgenomen in het Nederlands. In afwijking van de eerste volzin kan een andere taal worden gebezigd:

- a. wanneer het onderwijs met betrekking tot die taal betreft, of
- b. indien de specifieke aard, de inrichting of de kwaliteit van het onderwijs dan wel de herkomst van de deelnemers daartoe noodzaakt, overeenkomstig een door het bevoegd gezag vastgestelde gedragscode.

Hoe vaak komt het daadwerkelijk voor dat in het primair of voortgezet onderwijs 'een andere taal' wordt gebezigd dan het Nederlands, omdat de kwaliteit van het onderwijs of de herkomst van de 'deelnemer' hiertoe noodzaakt? Zijn leerlingen, ouders, leerkrachten, schoolleiding en

schoolbestuur op de hoogte van deze opening die de wet hen biedt? Hoeveel gedragscodes zijn in de loop der jaren opgesteld door het bevoegd gezag om hieraan invulling te geven? Hoe vaak hebben Nederlandstalige leerkrachten anderstalige leerlingen de hand toegestoken in de taal van die leerlingen, letterlijk maar vooral figuurlijk?

Hans Bennis onderkent de aanwezigheid van, en de verscheidenheid aan streektalen en dialecten in Nederland, en stelt dat de overheid daar ook aandacht voor moet hebben. Bennis is er zeker van - tegen de stroom in -, dat streektalen en dialecten, net als de thuistalen van etnisch niet-Nederlandse bewoners, *geen* bedreiging vormen voor het Nederlands. Het Nederlands wordt juist sterker van zoveel taaldiversiteit. De eigen taal, de thuistaal, is een van de drie talen die elke Europese burger zou moeten beheersen, naast de nationale taal en een mondiale taal. Die thuistaal kan ook het Venloos of het Kerkraads zijn, of het Urks.

[Ruimte voor nieuwe talenten](#) heet het advies van de PO-raad aan besturen, directies en leerkrachten van basisscholen die onderwijs bieden aan nieuwkomers. De thuistaal van de nieuwkomer positief tegemoet treden in het onderwijs is hierin een kernboodschap. Geef de thuistaal een plek in het leerproces, als vergelijkingsmateriaal bij het leren van het Nederlands, en op gezette momenten als communicatiemiddel tussen leerlingen onderling. Dit is geen vanzelfsprekendheid, deze aanpak, ook al staat de wet het al jaren toe. Er is dus een verschil tussen het aanbieden van een 'vreemde' taal als doeltaal, of zoals hier, het toelaten van 'vreemde' talen als voertaal.

Piet van Avermaet meldt dat in Vlaanderen de wet minder ruimte biedt voor andere talen in het onderwijs. Sinds 2014 mogen in het primair onderwijs alleen Frans, Engels en Duits worden aangeboden, met het Frans altijd als eerste 'vreemde' taal; voor 2014 lag de keuze niet vast. Tweektalig onderwijs waarbij CLIL (*Content and Language Integrated Learning*) wordt gehanteerd is in vergelijking met Nederland weinig verbreid. In Vlaanderen is op veel scholen gebruik van de thuistaal nog steeds verboden. Als straf voor het spreken van het Turks op het schoolplein kreeg een leerling de opdracht 100 keer op te schrijven dat hij onbeleefd was geweest, omdat hij zijn eigen taal had gebruikt. Door leerlingen te verbieden hun eigen taal te spreken, neem je ze ook een stukje van hun identiteit af. Er wordt onderscheid gemaakt tussen 'goede' en 'slechte' meertaligheid: meertaligheid als essentieel voor cognitieve ontwikkeling, en meertaligheid als zijnde problematisch. Deze tegenstelling moet worden opgeheven.

Folkert Kuiken bepleit dat tweetalige kinderdagverblijven, waarmee nu op kleine schaal wordt geëxperimenteerd in Nederland, niet alleen Nederlands-Engels, Nederlands-Duits of Nederlands-Frans als voertalen zouden moeten kunnen hebben, maar ook Nederlands-Arabisch of Nederlands-Turks. Het is spijtig dat de wet die OALT toestond, het *onderwijs allochtone levende talen*, in 2004 is afgeschaft. Dat is een politieke beslissing geweest van Minister Verdonk, en geen taalkundige beslissing. Het aanbieden van het Turks voor Turkse leerlingen in het basisonderwijs, of het Arabisch aan Marokkaanse leerlingen, sloot, en sluit aan bij de pedagogische en psycholinguïstische inzichten dat de moedertaal een belangrijke rol speelt bij het leren van een tweede taal. Het actief ondersteunen van de thuistaal gaat niet ten koste van het Nederlands, zoals allang is aangetoond door o.a. René Appel en Frans Teunissen, maar bevordert juist het algemeen cognitieve leerproces en het specifieke van taalleren en taalbewustzijn.

Youssef Louakili wijst op de ruimte binnen de wet om naast Engels, Frans en Duits andere moderne vreemde talen aan te bieden. Er is meer ruimte binnen het curriculum dan wordt benut. In het voortgezet onderwijs is er op dit moment sprake van een kerndeel met Nederlands en Engels, en een differentieel deel met daarin naast het Duits en Frans, ook het

Arabisch, Chinees, Fries, Italiaans, Russisch, Spaans en het Turks. In de onderbouw van het vmbo kan als tweede vreemde taal worden gekozen uit Duits, Frans, Arabisch, Spaans of Turks. In de onderbouw van havo/vwo kan als tweede taal worden gekozen uit Duits of Frans, en als derde taal uit Duits, Frans, Arabisch, Chinees (alleen vwo), Italiaans, Russisch, Spaans of Turks.

Binnen Onderwijs2032 (curriculumherziening po en vo; curriculum.nu) lijkt er meer ruimte te komen voor eigen keuze. Er is een kerncurriculum ontworpen waarbinnen leerlingen alleen Engels als als verplichte vreemde taal krijgen, daarnaast kiezen zij een of twee andere talen. Ook wordt de verbinding tussen de verschillende vakken sterk benadrukt binnen dit kerncurriculum. Maar kunnen de leerlingen daadwerkelijk zelf kiezen welke taal ze willen leren? En geen andere taal naast het Nederlands en het Engels, hoeveel leerlingen zullen dat gaan kiezen? Besluiten zijn nog lang niet gevallen. In het najaar van 2017 gaat een commissie aan de slag met het nieuwe mvt-aanbod.

Op grond van de bevolkingssamenstelling in Amsterdam moet de verscheidenheid aan talen die thuis worden gesproken enorm zijn. Grootschalig onderzoek naar de thuistalen in de stad is nog niet uitgevoerd. Maar nieuwe, kleinschalige onderzoeken tonen niet alleen de

Bevolkingssamenstelling Amsterdam 2016

Top 21 Land van herkomst, Basisregistratie Personen

Ruim 800.000 inwoners uit
180 nationaliteiten

50% Autochtoon
50% Niet-autochtoon

Niet-autochtoon:
20% Westers
30% Niet-westers

1	Netherlands	403.476	48,3%	11	Italy	7.712	0,9%
2	Morocco	75.085	9%	12	Former Sovjet Union	7.575	0,9%
3	Suriname	66.190	7,9%	13	France	6.994	0,8%
4	Turkey	42.638	5,1%	14	Former Yugoslavia	6.365	0,8%
5	Indonesia	25.792	3,1%	15	Egypt	6.039	0,7%
6	Germany	17.941	2,1%	16	Spain	5.955	0,7%
7	Dutch Antilles and Aruba	12.255	1,5%	17	India	5.869	0,7%
8	Ghana	12.062	1,4%	18	China	5.712	0,7%
9	Great Britain	12.052	1,4%	19	Pakistan	5.445	0,7%
10	United States	8.629	1%	20	Belgium	5.262	0,6%
				21	Poland	4.944	0,6%

verscheidenheid aan, maar ook de wens om de eigen taal te gebruiken, en de kennis ervan verder te ontwikkelen. Binnen het Amsterdamse traject Taal-naar-Keuze wordt gedacht vanuit de wens van de leerling, zo geeft Hetty Mulder aan. Welke taal wil de leerling leren? En wat wil hij ermee kunnen? Hoe wil hij zich de taal machtig maken?

Vanaf november 2017 krijgen leerlingen van de Esprit Scholen in Amsterdam de kans om een extra taal te leren, buiten het curriculum om. Het gaat vooralsnog om zes talen: Arabisch, Chinees, Italiaans, Russisch, Spaans en Turks, en om leerlingen van het vo. Het gaat om thematisch en producerend leren, en om onderwijs op maat. Het Europees Referentiekader zal leidend zijn. De eindtermen zoals nu vastgelegd voor vmbo, havo en vwo, gelden niet. Als vmbo'er kun je op B2 of C1 niveau eindigen, en als vwo'er op A2 of B1.

Ja, nieuwe vormen van taalonderwijs, met meer keuzevrijheid is goed, als het niveau maar meetbaar blijft, en van voldoende, hoge kwaliteit. En ja, de eigen talen toelaten en koesteren, is nodig en belangrijk. Meertalig zijn, is een groot voordeel.

Deelnemers debat

Piet van Avermaet

Hoogleraar universiteit Gent, directeur Steunpunt Diversiteit en Leren. Thema's: algemene taalkunde, kansarmoede en sociale ongelijkheid in onderwijs, diversiteit en inclusie, meertaligheid in onderwijs.

Hans Bennis

Algemeen secretaris van de Taalunie. Studeerde Nederlands en Algemene Taalwetenschap aan de UvA, eerder verbonden geweest aan VU en de Universiteit van Tilburg; van 1998 tot 2016 directeur Meertens Instituut.

Folkert Kuiken

Hoogleraar Nederlands als tweede taal en meertaligheid aan de UvA. Studeerde Frans en Algemene taalwetenschap, docent tweede taalverwerving. Doet onderzoek naar NT2 en naar vroeg-vreemdetalenonderwijs (vvto).

Youssef Louakili

Teamleider curriculum voortgezet onderwijs, Ministerie van OCW. Heeft geschiedenis gestudeerd. Afkomstig uit Marokko.

Hetty Mulder

Rector van het 4e Gymnasium en portefeuillehouder van Taal naar Keuze, Esprit Scholen Amsterdam. Lang gewerkt bij de SLO, onder andere als Directeur Tweede Fase. Begonnen als docent Frans.

Karijn Helsloot

Organisator en beleidsmaker taal, vanuit Studio Taalwetenschap, Amsterdam. Studeerde en promoveerde aan de UvA, Italiaans en ritme in taal.